

Андрощук І. В. Тренінг як засіб підготовки майбутніх викладачів до педагогічної взаємодії. Вісник Черкаського університету: Серія «Педагогічні науки». Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. 2016. № 9. С. 117–121.

УДК 378

Андрощук І.В., к. п. н., доцент кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання
Хмельницького національного університету

ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті обґрунтовано необхідність оновлення технологій підготовки майбутніх викладачів. На підставі аналізу освітніх програм з'ясовано, що професійна підготовка фахівців у переважній більшості залежить від майстерності викладача вищого навчального закладу, його готовності до взаємодії та технологій, які він використовує. Зосереджено увагу на ефективності використання тренінгових технологій навчання, які передбачають налагодження конструктивної взаємодії в освітньому процесі та спрямовані на формування компетентного фахівця, здатного успішно вирішувати професійні завдання. Визначено основні підходи до сутності та значення тренінгів у професійній підготовці викладачів. Окреслено основні завдання, вирішити які дозволяє застосування тренінгів в освітньому процесі. Зроблено висновок щодо доцільності використання тренінгів в процесі підготовки майбутніх викладачів з метою формування їх готовності до взаємодії у професійній діяльності.

Ключові слова: *тренінг, педагогічна взаємодія, співпраця, професійна підготовка, викладач.*

Постановка проблеми. Сьогодні основні методичні інновації пов'язані з використанням технологій навчання, які спрямовані на активне залучення майбутніх фахівців до самостійного пошуку інформації, формування у них здатності самостійно здобувати знання. Їх суть полягає в організації освітнього процесу на засадах конструктивної взаємодії, в ході

якої студенти навчаються критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, враховувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватись з іншими людьми.

В зв'язку з цим принципово змінюється позиція викладача вищого навчального закладу. Він перестає бути носієм «об'єктивного знання», яке він намагається передати студентові. Сучасний викладач повинен організувати педагогічну взаємодію, в якій кожен студент оволодів би низкою здатностей до якісних професійних дій, самонавчання, самоуправління, орієнтації, адаптації, передбачуваності, особистісною готовністю до майбутньої діяльності. Тому постає потреба в перегляді технологій підготовки викладачів вищої школи та формуванні у них готовності до конструктивної взаємодії в освітньому процесі. Однієї з таких технологій, які необхідно активно впроваджувати для підготовки викладачів є тренінгові технології.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми професійної підготовки викладачів висвітлено у працях В. Андрущенко, О. Базалука, В. Бега, В. Вашкевича, І. Зязюна, К. Корсака, В. Кременя, М. Култаєвої, В. Лутая, Н. Ничкало, І. Передборської, В. Радкевич, С. Ящука. Важливість взаємодії, як умови успішної реалізації освітнього процесу обґрунтовано в дослідженнях Б. Ананьєва, Г. Андрєєвої, О. Бодальова, Л. Божовича, С. Вітвицької, Л. Велитченко, Л. Виготського, Д. Ельконіна, Є. Коротаєвої, А. Кравченко, О. Леонтєва, Б. Ломова, Є. Мелібруди, Н. Побірченко, О. Рудницької. Відмітимо, що науковці та дослідники наголошують на важливості активних методів навчання, використання яких передбачає проведення тренінгів. Особливості використання тренінгових технологій в освітньому процесі висвітлено у працях А. Алексюк, О. Падалки, О. Кукліна, О. Щербак, С. Сисоевої, Т. Поясок, В. Безпалька, Л. Бондарєва та інших.

Мета статті – дослідити значення тренінгів та їх вплив на формування готовності майбутніх викладачів до педагогічної взаємодії у

професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу навчальних планів, програм педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах, що здійснюють підготовку майбутніх викладачів щодо їх спрямованості на продуктивну педагогічну взаємодію, дають можливість зробити наступні висновки:

1) цілі вивчення педагогічних дисциплін недостатньо співвідносяться з цілями педагогічної взаємодії як важливої умови ефективної організації освітнього процесу;

2) навчальна інформація переважно подається з використанням репродуктивних методів навчання, увага акцентується на відтворення змістової інформації без активного залучення студентів до взаємодії;

3) недостатнє значення відводиться практичній підготовці у формуванні готовності до педагогічної взаємодії;

Це призводить до того, що професійна підготовка фахівців у переважній більшості залежить від майстерності викладача вищого навчального закладу, його готовності до взаємодії та технологій, які від використовує. Враховуючи сучасні тенденції в освіті, актуальним є позиція О. Дубасенюк, Т. Семенюк, О. Антонової, які наголошують на необхідності зміни статусу студента, тобто перетворенні його у суб'єкта пізнавальної діяльності та створенні стимулюючого середовища для розвитку його здібностей, інтересів, нахилів, потреб. Науковці відмічають, що у новій дидактичній системі в центр уваги мають ставитися самостійна робота студента, індивідуальна робота викладача зі студентом [5]. Реалізувати цю вимогу дозволяє застосування тренінгів, які спрямовані не лише на усвідомлення, розуміння, та засвоєння студентами необхідних знань, стимулювання їх пізнавальної активності, а й на залучення студентів до педагогічної взаємодії на засадах продуктивної співпраці. Саме використання тренінгу дозволяє викладачу активно взаємодіяти зі студентами, їм – один з одним, формувати культуру взаємодії під час спільної діяльності в групах та

підгрупах, тобто готувати до майбутньої педагогічної діяльності.

Цікавим в контексті нашого дослідження є підхід Г. Ковальчука, Н. Бутенко, М. Артюшиної [8], які під навчальними тренінгами розуміють запланований процес модифікації знань, поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду, з тим, щоб досягти ефективного виконання в певному виді діяльності.

На важливості використання тренінгів у професійній підготовці фахівців акцентовано увагу у ряді досліджень. Зокрема, М. Дзейтова [4] відмітила спрямованість тренінгів на засвоєння знань, розвиток умінь і навичок та формування установок, підвищення компетентності у визначеній сфері життєдіяльності. Як активну навчальну діяльність студентів у ході якої виконуються тренінгові вправи адаптовані до майбутньої професійної діяльності під керівництвом викладача-тренера розглядає тренінги Л. Бондарева. Дослідниця наголошує, правильна побудова і постановка тренінгів дозволяє відобразити логіку практичної діяльності фахівця [2; 3]. Наголосимо, що правильність цієї побудови та постановки переважним чином залежить від викладача. Тому виникає потреба формувати відповідні уміння у викладачів вищої школи щодо проведення тренінгових занять. Однак це не можливо без активного їх включення у різні види тренінгів під час професійної підготовки. Як і не можливо навчити взаємодіяти майбутнього викладача без його залучення до конструктивної взаємодії під час навчання.

Наголосимо, що в основі тренінгів лежить взаємодія суб'єктів освітнього процесу на засадах умотивованості та зацікавленості учасників цим процесом; щирості, довіри, толерантності, партнерства, співпраці. Враховуючи особливості тренінгів та ґрунтуючись на дослідженнях науковців, вважаємо, що саме проведення навчальних тренінгів у процесі підготовки майбутніх викладачів дозволяє не лише їх залучити до взаємодії, а й формувати відповідні уміння й навички налагоджувати взаємовідносини, створювати доброзичливу атмосферу.

Зазначимо, що від стосунків між викладачами і студентами, які формуються у вищих навчальних закладах, залежить реалізація конкретних навчальних цілей фахівцем у його майбутній педагогічній діяльності. Уточнення та розширення функцій тренінгів за Р. Чалабієвим [9] дозволяє визначити ряд завдань, вирішення яких забезпечує використання тренінгової технології. По-перше, вони сприяють створенню позитивної атмосфери в освітньому процесі. Адже про високий рівень професійної підготовки майбутнього викладача можна стверджувати при відповідних умовах для творчої самореалізації особистості, усунені передумови дискомфорту, спричиненого різницею соціальних і вікових статусів викладача та студента. По-друге, тренінг покликаний формувати в студентів уміння та навички вільно, але толерантно висловлювати власні судження, не боячись осуду. Це уміння є особливо важливим для майбутніх викладачів, так як вони взаємодіючи зі студентами мають толерантно відноситись до них, поважати кожного як особистість, не принижувати їх гідності. Тому головним правилом застосування цієї технології має стати те, що кожна думка має право на існування. По-третє, саме тренінгові технологія якнайкраще навчають працювати в команді, зберігаючи при цьому свою індивідуальність.

Викладач має бути здатним до міжособистісної взаємодії на засадах гуманізму, відкритості та співробітництва, конструктивного вирішення конфліктів на діалогічній основі. Для формування готовності студентів до взаємодії на засадах толерантного відношення, педагогічної етики, гармонійності міжособистісних відносин важлива роль, на нашу думку, належить рефлексивному тренінгу, який спрямований на усвідомлення та переосмислення ціннісного уявлення майбутнього фахівця про себе й свою професійну діяльність. Згідно В. Анікіної [1], І. Шакірова [10], Л. Бондаревої [3] рефлексивний тренінг має враховувати наступні чинники: забезпечувати створення умов взаємодії, які сприяють розкриттю внутрішнього світу студентів; залучення студентів до рефлепратик як особистісної діяльності та повного емоційного включення; використання широкого арсеналу

рефлексивних методів, які сприяють формуванню навиків рефлексивного слухання. Зокрема, ефективним під час підготовки викладачів до педагогічної взаємодії є використання таких тренінгових вправ: «Неприємний співрозмовник», «Розуміти ситуацію», «На мою думку, ти думаєш, що я ...», «Вираз мого обличчя», «Відображення в дзеркалі», «Моя рольова позиція у спілкуванні за Е.Берном».

На переконання І. Мельничук [6] та Л. Мороз [7] тренінг є одним з методів ігрового моделювання різних ситуацій (життєвих, педагогічних, технологічних). Ґрунтуючись на цьому підході тренінг можна розглядати як засіб включення студентів у різні педагогічні ситуації, що характерні для їх майбутньої професійної діяльності. Це дозволить не лише зруйнувати певні стереотипи, а й сформувати певну модель поведінки в цих ситуаціях, одночасно проаналізувати рівень своєї підготовки та визначити напрямки для подальшої роботи щодо самовдосконалення. Однак, на наше переконання, для успішної підготовки викладачів до педагогічної взаємодії за допомогою тренінгів необхідно в освітньому процесі створити позитивну атмосферу, яка б сприяла: відкритості та чесності у взаєминах; бажанню висловлювати власні судження, не остерігаючись осуду; набуттю особистісного професійного досвіду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, використання тренінгів у підготовці майбутніх викладачів до педагогічної взаємодії сприяє не лише підвищенню ефективності освітнього процесу, а й формуванню здатності позитивно міжособистісно взаємодіяти; професійно здійснювати різні види діяльності у стандартних і надзвичайних ситуаціях; творчо мислити та приймати конструктивні рішення у процесі вирішення педагогічних ситуацій. Тому важливо навчити викладача бути активним учасником педагогічної взаємодії, здійснювати педагогічне співробітництво у всіх його проявах. Це можливо за умови його активного включення в цей процес на етапі його професійної підготовки, але аж ніяк не під час його професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з обґрунтуванням технології використання тренінгів у професійній підготовці викладачів до педагогічної взаємодії.

Список використаної літератури

1. Аникина В. Г. Рефлексивный тренинг как средство разрешения конфликтных ситуаций / В. Г. Аникина // Культурно-историческая психология. – 2009. – № 3. – С. 72–81.
2. Бондарева Л. І. Методичні аспекти розробки та проведення навчального тренінгу студентів у вищій професійній школі / Л.І.Бондарева // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2005. – № 6. – С. 48–58.
3. Бондарева Л. І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах : дисертація на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л.І.Бондарева. – К., 2007. – 250 с.
4. Дзейтова М. Х. Миротворческое образование в условиях современного образовательного учреждения: Автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук.: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / М. Х. Дзейтова. – Майкоп, 2007. – 23 с.
5. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: [монографія] / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
6. Мельничук І. М. Цільові аспекти використання тренінгів / І. М. Мельничук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини.– Умань: УДПУ ім. П. Тичини, 2007. – Вип. 19. – С. 185–192.
7. Мороз Л. І. Тренінгові технології навчання студентів у ВНЗ / Л. І. Мороз, С. І. Яковенко та ін. – К., 2004. – 202 с.
8. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін: [навч. посіб.] / Г. О. Ковальчук, Н. Ю. Бутенко, М. В. Артюшина та та ін. – К. : КНЕУ, 2006. – 320 с.
9. Чалабієв Р. Проектна технологія та метод тренінгу / Чалабієв Р. // Відкритий урок : розробки, технології, досвід. – 2008. – № 1. – С. 26–28.
10. Шакиров И. К. Формирование гуманистического стиля взаимоотношений студентов в академической группе : диссертация на соискание научного степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / И. К. Шакиров. – Казань, 2007. – 167 с.

References

1. Аникина, В. Г. (2009). Рефлексивный тренинг как средство

разрешения конфликтных ситуаций [Reflexive Training as a Means to Resolve Conflicts]. Культурно-историческая психология [російський науковий журнал] [Cultural and Historical Psychology [Russian Scientific Journal]], No 3, pp. 72–81 (in Russian).

2. Бондарева, Л. І. (2005). Методичні аспекти розробки та проведення навчального тренінгу студентів у вищій професійній школі [Methodical Aspects in Developing and Conducting Training for Students at Higher Professional School]. Педагогіка і психологія професійної освіти [український науковий журнал] [Pedagogy and Psychology of Professional Education [Ukrainian Scientific Journal]], No 6, pp. 48–58 (in Ukrainian).

3. Бондарева, Л. І. (2007). Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах [Training as a Means of Managers' Professional Preparation at Economic Universities]. Thesis for PhD. К., 250 p. (in Ukrainian).

4. Дзейтова, М. Х. (2007). Миротворческое образование в условиях современного образовательного учреждения [Peacemaking Education in Modern Education Institutions]. Abstract of thesis for PhD Майкоп, 23 p. (in Russian).

5. Дубасенюк, О. А., Семенюк, Т. В., Антонова, О. Є. (2003). Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності. Монографія [Professional Training of Future Teachers for Pedagogical Activity]. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 193 p. (in Ukrainian).

6. Мельничук, І. М. (2007). Цільові аспекти використання тренінгів [Target Aspects in Use of Trainings]. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини. [Psychological and Pedagogical Problems of Village Schools: Collection of Scientific Papers of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University], No 19, pp. 185–192 (in Ukrainian).

7. Мороз, Л. І. (2004). Тренінгові технології навчання студентів у ВНЗ [Training Technologies in Teaching at Higher Education Institutions]. К., 202 p. (in Ukrainian).

8. Ковальчук, Г. О., Бутенко, Н. Ю., Артюшина, М. В. (2006). Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін. Навчальний посібник [Training Technologies in Teaching Economic Sciences. Textbook]. К. : КНЕУ, 320 p. (in Ukrainian).

9. Чалабієв, Р. (2008). Проектна технологія та метод тренінгу [Project Technology and Method of Training]. Відкритий урок: розробки, технології, досвід [український науковий журнал] [Open Lesson: Developments, Technologies, Experience [Ukrainian Scientific Journal]], No 1, pp. 26–28 (in Ukrainian).

10. Шакиров, И. К. (2007). Формирование гуманистического стиля взаимоотношений студентов в академической группе [Forming Humanistic Style of Student Relationships in Academic Groups]. Thesis for PhD. Казань, 167

p. (in Russian).

Abstract. Androshchuk I.V. Training as a Means of Future Instructors' Preparation for Pedagogical Interaction.

Introduction. Today, main methodical innovations are associated with organization of the educational process based on constructive interaction that enables students to develop critical thinking, solve complicated issues by means of circumstantial analysis and appropriate information, take into account alternative thoughts, take deliberate decisions, participate in discussions, communicate with others.

Thereby, the position of an instructor is fundamentally changing. Now his/her role is not limited to the carrier of "objective knowledge" that is to be imparted. Modern instructor should organize such pedagogical interaction that ensures students' mastering of the abilities needed, self-learning, self-dependence, orientation, adaptation, predictability and personal readiness for professional activity. So, there is a need in reconsidering technologies used in the professional preparation of instructors' and forming of their readiness for constructive interaction during trainings, in particular.

Purpose. The aim of the paper consists in studying the significance of trainings and their influence on forming future instructors' readiness for pedagogical interaction in professional activity.

Methods. In our study we have used methods of theoretical analysis, systematization and generalization.

Results. The need in renovating technologies used in professional preparation of future instructors has been justified. It has been found out that the effectiveness of students' preparation depends on an instructor's professionalism, his/her readiness for interaction and use of technologies. Main approaches to define essence and significance of trainings in professional preparation of instructors have been determined. Main tasks that can be performed due to application of trainings in the educational process have been outlined. It has been concluded that it is reasonable to use trainings in professional preparation of instructors to form their readiness for interaction in professional activity.

Originality. The significance and conditions for effective use of trainings in instructors' preparation for pedagogical interaction have been specified.

Conclusion. The use of trainings in professional preparation of instructors for pedagogical interaction contributes to enhancement of educational effectiveness as well as forming of abilities and skills needed for positive interpersonal cooperation; performance of professional duties in different situations; creative thinking and constructive decision-making to solve pedagogical tasks. Successful preparation of instructors for pedagogical interaction requires positive conditions to stipulate for open and honest relationships; freedom of opinion and expression; obtaining professional experience.

Key words: training, pedagogical interaction, cooperation, professional

preparation, instructor.